

HISTORIA, TIEDE, TIETO JA VAIKUTTAMINEN

LAURA KOLBE

toimii dosenttina Helsingin yliopiston historian laitoksella.

■ Muutama päivä sitten lupauduin puhujaksi Leipätiedotuksen järjestämään valtakunnalliseen viljaseminaariin. Tavatessani tilaisuuden järjestäjät heitin ilmaan muutamia kulttuurihistorian käsitteitä (identiteetti, muistot, narraatiot, mentaliteetti, kansallinen omakuva, arjen historia. Pian kuului ihas-tuneita huutoja: Uusi näkökulma! Mielenkiintoista! Kiinnostavaa! Reaktio herätti muutamia kyynisiä ajatuksia. Ovatko historioitsijat käsitteineen etäänntyneet liian kauas yhteiskunnasta? Eikö kulttuuritutkijan ja humanistin sanoma tavoita edes valistunutta lukijaa tai kuulijaa?

Hypistelen kädessäni Päiviö Tommilan (toim.) teosta *Historiantutkijan muotokuva* (1998). Tunnen lievää tyytymättömyyttä. Kirjassa puhutaan tutkinnoista ja opetuksesta, tutkimuksen rahoituksesta, julkaisukanavista, viroista, projekteista ja laitoksista. Kirja ei anna vastausta siihen kysymykseen, joka viime vuosina on askarruttanut mieltäni. Onko tieteellistyminen tehnyt historiasta marginaalisen? Onko tutkijalla enää mitään yleistä sanottavaa maailman menosta, politiikasta, yhteiskunnasta? Saako hu-

manisti edes kiinnostua nykykehityksestä ja vaikuttaa siihen? Missä ovat tämän päivän Porthanit, Tengströmit, Cygnaeukset, Yrjö-Koskiset, Linkomiehet ja Puntilat?

Historioitsija kohtaa julkisuuden jatkuvan odotuksen. Tämä yhteiskunnallinen ulottuvuus – tutkijan tulee kertoa lopullinen totuus – on rasite. Mielestäni historian voima toimii toisin. Tutkija tulkitsee, suhteellistaa ja tuo esiin oman versionsa, joka on syntynyt pitkäaikaisen intellektuaalisen ja luovan työn seurauksena. Useimmat meistä tutkijoista ovat käyneet läpi yhden tai useamman tutkimusprosessin, joka jossain vaiheessa on voinut muuttua emotionaaliseksi ja henkilökohtaiseksi. Kun tutkija elää samaan aikaan sekä menneisyydessä että nykyisyydessä, voivat molempien aikojen ristipaineet kouraista syvältä ja vaikuttaa maailmankuvaan.

Minulle on 20 vuotta tutkijana kirkastunut historian luonteen ”poliittisena” tieteenä. Poliitikalla en tarkoita puolueita tai etujärjestöjä vaan eräänlaista kannanottoa ajan-kohtaisiin aiheisiin. Sen rinnakkaisilmionä kulkee kansalaistoiminta; oman osaamisen käyttäminen yhteisten asioiden hoitoon, jopa mielipidevaikuttamiseen. Historian voima näkyy monissa eurooppalaisissa maissa. Ranskassa historioitsijat ja filosofit osallistuvat vitalisesti aikalaiskeskusteluun.

Koen vahvasti, että historia velvoittaa. Koukkaus menneeseen avaa meille tutkijoille nykyisyyden ja usein myös tulevaisuuden. Mielestäni historioitsijat ovat parhaita tulevaisuudentutkijoita. Historia opettaa suhteellisuudentajua, kriittisyyttä ja näkemysellisyttä. Historia ei koskaan voi olla tieteenä tai menneisyysrakennelmana arvo-

vapaata tai puhtaan neutraalia. Koen, että parhaimmillaan tutkija kypsyys tutkimusprosessin aikana myös intellektuellin rooliin. Halu vaikuttaa on osa historian tutkimuksen historiaa. Historia on moraalinen tiede, joka opettaa olennaisesti ymmärtämään hyvän ja pahan suhdetta.

Viime aikojen muutamat viranhaut ovat osoittaneet, että alan asiantuntijat eivät halua tunnustaa historiaan sisäänrakennettua poliittisuutta ja arvostaa historiantutkijan roolia intellektuellina. Historian tieteeellistyminen on siirtänyt tutkijat norsunluutorniin ja etäännyttänyt heidät hienosta perinnöstä, kansallisesta vaikuttamisesta ja kansanvalistajan roolista. Tutkiminen on viranhoidon tärkein edellytys. Työn suorittamista ja tulosten julkisaattamista kollegoille arvotetaan. Laitosten maailmaan ei mahdu yhteiskunnallista innostusta eikä kollektiivista visionäärisyyttä. Tieteestä on tullut kelkokorttiin sidottua puurtamista.

Tämän päivän poliittinen ja sosiaalinen kehitys tuntuu tapahtuvan vailla tieteen läsnäoloa. Tutkijoita ei näy politiikassa, eikä enää juuri mediassakaan. Elämänalueet etäännyvät toisistaan; politiikkaa hoitavat ammattilaiset, kulttuurielämä on alan miesten ja naisten käsissä, taloudesta vastaavat sen piirissä oppinsa saaneet. Yhteiskunta sulkeutuu ja professiot periytyvät jälleen.

Suomalaiset historioitsijat ovat perinteisesti sisäistäneet ”akateemisen kansalaisuuden”. He ovat olleet, usein yhdessä teologien kanssa, mukana Suomen kaikissa suurissa aatteellisissa ja kansallisissa liikkeissä. Nationalismi, fennomania, svekomania, AKS, VAL, sotavuodet ja jälleenrakennusai-

ka, 60-luvun radikalismi, taistolaisuus ja vihreä liike ovat jättäneet jälkensä monen historiantutkijan profiiliin. Tutkimuksen, puheiden ja kannanotoin kollegat ovat 1800- ja 1900-luvulla vaikuttaneet paremman tulevaisuuden puolesta – ja sittemmin toimineet yliopistojensa professoreina, poliitikkoina, valtiopäivämiehinä, kunnallisvaltuutettuina ja kulttuurivaikuttajina.

Nyt näyttämölle ovat tulleet tulevaisuuden tutkijat, filosofit, biologit ja ekonomistit. Sirpaleisessa maailmassa on vain sirpalevisionäärejä, jotka yhdessä poliitikkojen, missien, mallien ja muusikoiden kanssa mittelevät maailmankuvan hahmottamisesta. Kaipaamme humanistin ja historian puheenvuoroja, vastuullisuutta, näkemyksiä, visioita. Eikö meillä tutkijoina ole mitään sanottavaa omasta ajastamme? Tieto ja tietäminen, erilaisten kulttuurien ja maailmojen ymmärtäminen ja taito tuottaa uutta informaatiota, ovat kykyjä, joilla olisi käyttöä politiikassa ja elinkeinoelämässä.

Keväällä Helsingin yliopistossa pitämäni Suomen historian lähdeluennon yhteydessä pyysin ylioppilaita pohtimaan kirjallisesti kysymystä: miksi opiskelen historiaa? Vastaukset olivat ihanteellisia, epäitsekkäitä ja suorastaan harvinaisen samansuuntaisia. Historia nähtiin välineenä itseymmärryksen lisäämiseksi ja sen toivottiin antavan monenlaisia vastauksia maailmankuvan hahmottamiseen. Vilpitön usko humanismin voimaan näkyi toteamuksessa, että historiaa opiskellaan, koska se on aine, josta pidettiin jo koulussa. Tässä on historian missio, viesti! ■